

Aan: Raad voor de Jaarverslagging, via secretariaat@rjnet.nl
Van: H.J.P. Strang RA en drs. A. Laning RA RC
Betreft: Consultatie ontwerp-Richtlijn 610 Pensioenfondsen
Datum: 21 april 2024

Geachte Raad,

Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om te reageren op de Ontwerp Richtlijn 610 'Pensioenfondsen' (ORJ610) naar aanleiding van de Wet toekomst pensioenen (Wtp). Wij zijn twee betrokken accountants met ruime ervaring in het opstellen en gebruiken van jaarverslagen van pensioenfondsen, houden toezicht op en adviseren besturen van pensioenfondsen en doceren (aanstaande) besturen en verantwoordingsorganen, onder andere op het gebied van verslaggeving. Onze reactie is primair vanuit het perspectief van de gebruiker van jaarverslagen, met daarbij oog voor het proces van opstellen. Belangrijke criteria voor ons zijn transparantie, begrijpelijkheid, inzicht en eenvoud.

Wij vinden het positief dat deze (voorgenomen) wijzigingen nu al bekend zijn gemaakt, zodat pensioenfondsen en betrokken partijen hier rekening mee kunnen nemen in de inrichting van de administratie en de controle daarop. Veel van de wijzigingen vloeien logischerwijs voort uit de wijzigingen in de Pensioenwet door de Wet Toekomst Pensioenen. Desalniettemin hebben wij een aantal observaties en adviezen die wij graag met u delen. Voor de leesbaarheid geven we deze adviezen in **vet** weer.

Relatie met jaarstaten voor De Nederlandsche Bank.

Recent heeft De Nederlandsche Bank (DNB) de nieuwe jaarstaten openbaar geconsulteerd. We zien inconsistenties tussen ORJ610 en de nieuwe concept jaarstaten in het onderscheid tussen eigen vermogen en verplichtingen, waardoor ook het resultaat zal verschillen. Het reeds lang bestaande uitgangspunt van eensporige verslaggeving, waarbij de belangrijkste grondslagen voor de verslaggeving voor zowel de jaarrekening als de staten gelijk zijn, draagt bij aan duidelijkheid in beleid en verantwoording, omdat het toezicht en het beleid gebaseerd zijn op dezelfde cijfers als die in de jaarrekening gebruikt worden. Dit uitgangspunt willen wij graag behouden zien. **Wij adviseren de Raad om in overleg met DNB te blijven streven naar eensporigheid, waarbij de belangrijkste grondslagen voor de verslaggeving voor zowel de jaarrekening als de staten gelijk zijn.** In onze verdere reactie geven wij aan hoe wij het onderscheid tussen eigen vermogen en verplichting zien.

De inconsistentie die we zien betreft de behandeling van de solidariteitsreserve en de risicodelingsreserve, het compensatiedepot en de operationele voorziening. Uit de wijze waarop deze posten verwerkt zijn in de diverse staten leiden wij af dat DNB deze als verplichtingen beschouwt, terwijl ORJ610 deze als eigen vermogen beschouwt.

Classificatie als verplichting en waardering daarvan

De kern van de nieuwe regelingen op grond van de Wtp is dat er per deelnemer een persoonlijk pensioenvermogen wordt aangehouden, waarover de deelnemer direct het beleggingsrisico loopt. Intergenerationele solidariteit, onder andere gericht op het beperken van de volatiliteit van de

uitkeringen, wordt gerealiseerd door de solidariteitsreserve¹. Bij de overgang naar de nieuwe pensioenregeling kan sprake zijn van compensatie uit fondsvermogen voor deelnemers die er zonder compensatie op achteruit zouden gaan. Dit leidt tot de vraag of de hiervoor aangehouden vermogenscomponenten classificeren als verplichting, en zo ja, hoe deze dan te waarderen zijn. In de ORJ610 missen wij de overwegingen die hebben geleid tot de keuzes in ORJ610 op deze aspecten.

De persoonlijk pensioenvermogens zijn bedoeld om de uiteindelijke pensioenuitkeringen uit te voldoen en lijken ons evident te voldoen aan de definitie van een verplichting, conform ORJ610: de voorziening pensioenverplichting voor risico deelnemers.

Op het moment dat het bestuur van het pensioenfonds de opdracht van sociale partners zoals beschreven in het transitieplan aanvaard, en in dat transitieplan is een compensatieregeling opgenomen die over meerdere jaren wordt toegekend aan bepaalde groepen deelnemers, dan ontstaat een compensatiedepot. In ORJ610 is dit nu geclassificeerd als onderdeel van het eigen vermogen. In onze ogen classificeert dit echter als een verplichting: door het besluit tot opdrachtaanvaarding accepteert het pensioenfonds een verplichting en, zoals wij de wetssystematiek interpreteren, is er daarna geen discretie meer voor het bestuur om op deze verplichting terug te komen. Het aspect dat deelnemers gedurende de compensatieperiode bij het fonds kunnen vertrekken, dat nieuwe deelnemers gedurende de compensatieperiode ook in aanmerking kunnen komen en dat salarisniveaus kunnen wijzigen, lijken ons aspecten van waardering (toe- en uittredingskansen en carrièrekansen). Een classificatie als verplichting is ook in overeenstemming met de concept jaarstaten DNB. **Wij adviseren de Raad om het compensatiedepot als verplichting aan te merken, omdat het bestuur via het bestuursbesluit tot opdrachtaanvaarding een verplichting aangaat waar niet meer op teruggekomen kan worden.**

Voor de classificatie en waardering van de solidariteitsreserve en de waardering van de persoonlijke pensioenvermogens zijn in onze ogen twee visies mogelijk.

De eerste visie volgt een economisch perspectief op de vul- en uitdeelregels van de solidariteitsreserve. Bij alle nu bekende transitieplannen worden in bepaalde situaties positieve overrendementen op de persoonlijke pensioenvermogens gedeeltelijk afgeroomd ten gunste van de solidariteitsreserve. Dat houdt in dat de persoonlijke pensioenvermogens wel bloot staan aan de volledige negatieve rendementen op de hiervoor aangehouden beleggingen, en beperkt aan positieve rendementen. De economische consequentie hiervan in termen van marktwaarde is dat de marktwaarde van deze persoonlijke pensioenvermogens lager is dan de marktwaarde van de hiervoor aangehouden beleggingen, immers, het rendementsprofiel waar de persoonlijke pensioenvermogens aan blootgesteld worden, is op langere termijn per definitie lager dan het rendementsprofiel van die beleggingen. Het verschil in waarde tussen persoonlijke pensioenvermogens en de beleggingen, is dan onderdeel van de marktwaarde van de solidariteitsreserve. Vervolgens, als op voorhand vaststaat dat een deel van de solidariteitsreserve gebruikt gaat worden om in de toekomst pensioenuitkeringen of persoonlijke pensioenvermogens aan te vullen, dan is dat deel aan te merken als een verplichting. Hoewel economisch zuiver, vereist deze visie complexe en optie-achtige waarderingstechnieken om de marktwaarde van de persoonlijke pensioenvermogens en het verplichtingendeel van de solidariteitsreserve te bepalen. Ook gaat dan de waardering in het jaarverslag afwijken van de administratieve waardering in de deelnemersadministratie en -communicatie. Vanuit de criteria van transparantie, begrijpelijkheid, inzicht en eenvoud zijn wij daarom geen voorstander van deze visie.

¹ Waar solidariteitsreserve geschreven wordt, kan ook risicodelingsreserve gelezen worden.

De tweede visie volgt een administratief perspectief op de vul- en uitdeelregels van de solidariteitsreserve. Dit houdt in dat de marktwaarde van de persoonlijke pensioenvermogens pas verlaagd wordt op het moment dat er administratief een deel van het positieve overrendement wordt afgeroomd, en dat de solidariteitsreserve pas een verplichting wordt op het moment dat er administratief uitkeringen of persoonlijke pensioenvermogens aangevuld worden. De consequentie hiervan is dat de solidariteitsreserve het karakter van eigen vermogen krijgt.

Hoewel dit niet geheel economisch zuiver is, voldoet dit wel aan de criteria van transparantie, begrijpelijkheid, inzicht en eenvoud en sluit het aan op de deelnemersadministratie en -communicatie. Daarom zijn wij voorstander van deze visie. Dit is ook wat feitelijk in ORJ610 opgenomen is.

Op dit moment ontbreekt in de ORJ610 de argumentatie voor de keuze voor deze tweede visie (en tegen de eerste visie). Ook omdat uit een beperkte achterbanraadpleging steun bleek voor de classificatie van de solidariteitsreserve als een verplichting ("ooit wordt het uitgekeerd") en dit economisch zuiverder is, is het in het kader van draagvlak van belang dat de overwegingen voor de keuze duidelijk zijn. **Wij adviseren de Raad om de overwegingen te expliciteren dat bij waardering van persoonlijke pensioenvermogens en solidariteitsreserve gekozen is voor een visie op vul- en uitdeelregels van de solidariteitsreserve gebaseerd op een administratief perspectief in plaats van een zuiver economisch perspectief.**

Bestemmingsfonds

De aanduiding van vermogensbestanddelen als bestemmingsfonds, waardoor bijvoorbeeld de solidariteitsreserve als solidariteitsfonds aangeduid wordt, vinden wij verwarrend, ongebruikelijk, niet aansluiten bij inmiddels ingeburgerde begrippen en geen redelijk doel dienend.

Op dit moment kennen diverse pensioenfondsen premiereserves, die voldoen aan de definitie van bestemmingsfonds (afgezonderd deel van het eigen vermogen waarbij sociale partners gaan over de bestemming), maar die ook niet als bestemmingsfonds worden aangeduid. Onder de Wtp geldt weliswaar dat de sociale partners kunnen aangeven wat de doelstellingen zijn voor de solidariteitsreserve, het is nog steeds het bestuur dat via expliciete opdrachtaanvaarding deze doelstellingen aanvaard, en het is het bestuur dat de vul- en uitdeelregels vaststelt. **Wij adviseren de Raad om de benaming bestemmingsfonds voor de solidariteitsreserve niet te hanteren, en terug te keren naar het begrip solidariteitsreserve.**

Niet uit de balans blijvende verplichting

De keuze voor het administratief perspectief op de solidariteitsreserve (verwerking als onderdeel van het eigen vermogen) leidt tot een niet uit de balans blijvende verplichting die nu niet in ORJ610 genoemd wordt. Bij alle nu bekende transitieplannen wordt gekozen voor de zogenaamde Ortec-methode, waarbij bij dalingen van uitkeringen, deze aangevuld worden vanuit de solidariteitsreserve (mits toereikend). Er is in de Ortec-methode geen aanvulling van de persoonlijke pensioenvermogens, waardoor er een betalingsverplichting is zonder dat daarvoor een verplichting in de balans is opgenomen. Ook kan er sprake zijn van bescherming van bijna-gepensioneerden. **Wij adviseren de Raad om pensioenfondsen inzicht te laten geven over de omvang van deze niet uit de balans blijvende verplichting en hoe lang de solidariteitsreserve naar verwachting toereikend is om deze aanvullingen te voldoen.**

Spreiding van schokken

In de uitkeringsfase staat de Wtp toe dat schokken verspreid worden over maximaal 10 jaar. Dat houdt administratief in dat de 1-op-1 koppeling tussen persoonlijk pensioenvermogen en uitkering wordt verbroken en er in de administratie een spreidingsvermogen ontstaat: het saldo van de nog niet in de persoonlijke pensioenvermogens of de uitkeringen verwerkte resultaten. **We adviseren de Raad om pensioenfondsen in de toelichting bij de pensioenverplichtingen voor risico deelnemers op te laten nemen de som van de nog niet verwerkte resultaten, en bij de toelichting op de uitkeringen in welke mate de uitkeringen in de toekomst nog aangepast moeten worden op grond van resultaten uit het verleden.**

Invaren

In ORJ610 is niet opgenomen hoe het invaren verwerkt moet worden. Ondanks dat dit per pensioenfonds eenmalig is, is het voor de vergelijkbaarheid tussen pensioenfondsen wel van belang dat pensioenfondsen dit op een consistente manier verantwoorden. Ook kan dat helpen bij de controle door de accountant op het invaren (toetsmoment 2).

Wij stellen de volgende verwerking voor. Als invaren plaats vindt op 1 januari van jaar t+1, dan is de hele jaarrekening over jaar t nog op de gebruikelijke wijze. Bij de gebeurtenissen na balansdatum dient dan het volgende overzicht opgenomen te worden:

Beschikbaar vermogen voor invaren:

Eigen vermogen per einde jaar t	€ ...	
Voorziening pensioenverplichtingen per einde jaar t	€ ...	
Totaal		€ ...

Allocatie vermogen bij invaren per 1 januari t+1 volgens de in de opdrachtaanvaarding opgenomen voorrangregels:

Minimaal vereist eigen vermogen	€ ...	
Operationele reserve	€ ...	
Solidariteitsreserve	€ ...	
Compensatiedepot	€ ...	
Voorziening operationele kosten	€ ...	
Voorziening pensioenverplichtingen risico fonds	€ ...	
Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers	€ ...	
Overige posten	€ ...	
Totaal		€ ...

Na dit overzicht dient dan een openingsbalans per 1 januari t+1 opgenomen worden, waarin bovenstaande allocatie en de splitsing van de beleggingen in risico fonds en risico deelnemers verwerkt is. Dit dient gecompleteerd worden met een specificatie van de voorziening pensioenverplichtingen risico fonds naar leeftijdscohort. In de toelichting dient ingegaan te worden op de belangrijkste grondslagen voor de allocatie, zoals de behandeling van het nabestaandenpensioen, het netto-pensioen en op eventuele herverdelingen die bij invaren hebben plaatsgevonden.

In het jaarverslag over het jaar van invaren dient deze openingsbalans dan ook als vergelijkende cijfers opgenomen te worden, en dient de staat van baten en lasten gesplitst te worden in enerzijds het effect van invaren en anderzijds de reguliere baten en lasten van het betreffende jaar.

Wij adviseren de Raad om bovenstaande verwerking van invaren als gebeurtenis na balansdatum op te nemen.

Overige opmerkingen

In de volgende tabel hebben wij nog enkele andere opmerkingen opgenomen.

Alinea	Opmerking
610.0	Bij operationele reserve zien wij graag toegevoegd dat dit alleen geldt voor zover de genoemde posten niet voldoen aan de definitie van een verplichting.
610.0	Bij de voorziening operationele kosten zien wij graag toegevoegd "voor zover deze toekomstige kosten geen onderdeel uitmaken van de persoonlijke pensioenvermogens".
610.106a	De vereiste om bij gescheiden vermogens, de integrale balans, staat van baten en lasten en het kasstroom per regeling te presenteren, lijkt ons niet te voldoen aan de criteria van begrijpelijkheid, inzicht en eenvoud. Dit vloeit ons inziens ook niet voort uit de bepalingen in de Pensioenwet. Artikel 150I lid 7 verwijst naar artikel 125a, en dat artikel verwijst naar diverse artikelen voor de vermogensscheiding, maar juist niet naar artikel 146 dat over de jaarrekening gaat. Het lijkt ons beter voor het inzicht om de vermogensscheiding niet in de primaire overzichten op te nemen, maar waar dit relevant is in de toelichting, bijvoorbeeld bij het eigen vermogen de afzonderlijke eigen vermogens, dekkingsgraden en vereiste vermogens.
610.214	Ons is onduidelijk waarom hier een passage geschrapt is, deze kan wat ons betreft gehandhaafd blijven.
610.216	De passage "waaronder beleggingen die staan tegenover de bestemmingsfondsen en de overige reserves" lijkt onjuist, omdat deze alinea gaat om de beleggingen voor risico deelnemers en de in het citaat opgenomen beleggingen juist niet voor risico deelnemers zijn, maar tegenover componenten van eigen vermogen staan.
610.234	Aan de laatste alinea kan toegevoegd worden dat dit alleen geldt indien er in het verslagjaar regelingen onder het FTK vielen.
610.257a	Graag zien wij toegevoegd "tenzij deze toekomstige kosten onderdeel uitmaken van de persoonlijke pensioenvermogens".
610.259	Graag zien wij toegelicht bij de voorziening voor arbeidsongeschiktheid of en zo ja hoe rekening wordt gehouden met eventuele vertraging in de aanlevering van gegevens over mutaties in arbeidsongeschiktheid door het UWV.
610.267	Graag zouden wij een specificatie naar leeftijdscohort zien. Graag zouden wij zien dat het mutatieoverzicht aansluit op de in het rapport van de Expertgroep Ketenchallenge ² beschreven "kassabon". In ieder geval zouden wij graag het beleggingsresultaat splitsen in het beschermingsrendement en het overrendement, de actuariële resultaten splitsen in de afzonderlijke risicopremies en resultaten, tevens dienen onttrekkingen voor uitkeringen toegevoegd te worden. Graag zien wij toegevoegd de gehanteerde grondslagen voor de diverse risicopremies en kosten.
610.267a	Het projectierendement wordt niet toegerekend, maar is alleen de basis voor de omrekening van persoonlijk pensioenvermogen naar uitkering.
610.308	De tekst in het kopje boven deze alinea moet ons inziens luiden "voor die fondsen die nog niet ingevaren zijn".

² https://www.caceis.com/fileadmin/documents/pdf/Insights/Reference-Guides/2022/20220822_KETENCHALLENGE_EXPERTGROEP_RAPPORTAGE_DEF.pdf

Alinea	Opmerking
610.308a	Deze alinea voegt ons inziens niets toe en kan om verwarring te voorkomen beter geschrapt worden.
610.312a	Graag zien wij toegelicht hoe omgegaan wordt met nog niet ontvangen premies in relatie tot de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers (geen premie, wel recht).
610.314	De post beleggingsopbrengsten voor risico fonds omvat de beleggingsresultaten op de pensioenverplichtingen voor risico fonds, op de solidariteitsreserve, op andere onderdelen van het eigen vermogen, op het compensatiedepot etc. Graag zien wij toegevoegd dat dit in de toelichting gespecificeerd wordt.
610.4 en 610.503	<p>De bepalingen over de risicoparagraaf en het bestuursverslag lijken nog volledig geënt op het oude pensioenstelsel en nog niet op de Wtp.</p> <p>Voor de periode na overgang op de Wtp missen we elementen als het mismatch risico tussen het toegezegde (theoretische) beschermingsrendement en de feitelijk aangehouden beleggingen, het risico voor de deelnemer van het niet halen van de pensioenambitie, de mate waarin beleggingsresultaten hebben geleid tot een verhoging of verlaging van de ingegane of in de toekomst verwachte uitkeringen, een overzicht van de blootstelling aan beschermingsrendement en overrendement per leeftijdscohort, de samenstelling van de beleggingen gesplitst naar matchingportefeuille en returnportefeuille, de expliciet (FPR) of impliciet (SPR) gehanteerde lifecycles en het risico dat de solidariteitsreserve leeg raakt.</p> <p>Voor de periode tot de overgang op de Wtp zou aandacht besteed moeten worden aan de status van de gesprekken met sociale partners, de voorgenomen besluiten en de daarvoor geldende voorwaarden en grenswaarden en de beheersing van de transitierisico's.</p>

Wij adviseren de Raad om bovenstaande opmerkingen te verwerken.

Afsluiting

In het Pensioen Magazine van november 2023 zijn wij uitvoeriger ingegaan op de informatie die ons inziens in de toelichting op de jaarrekening en het bestuursverslag opgenomen zouden moeten worden. Dit artikel is als bijlage bij deze brief opgenomen.

Met bovenstaande observaties en adviezen willen wij bijdragen aan transparante, begrijpelijke, inzichtelijke en eenvoudige verantwoording door pensioenfondsen. Wij zijn graag bereid tot nadere toelichting op de in deze brief opgenomen punten.

Hoogachtend,

H.J.P. Strang RA
Bestuurder, toezichthouder, adviseur,
sleutelfunctiehouder en docent

drs. A. Laning RA RC
Toezichthouder, internal auditor,
PhD-onderzoeker en docent